

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ الْمَكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ الْمَكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ
الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

م.م. رُوژان محمود فتاح

قسم العلوم السياسية، كلية العلوم السياسية، جامعة السليمانية، إقليم كردستان، العراق

Rozhan.m.fatah@gmail.com

أ.د. محمد صابر كريم

قسم العلوم السياسية، كلية العلوم السياسية، جامعة السليمانية، إقليم كردستان، العراق

Muhamed.karem@univsul.edu.iq

الكلمات المفتاحية: هيجل، الحياة الأخلاقية، المجتمع المدني، الحركات الاجتماعية، الجدل،
نظرية الدولة، الاعتراف، الماركسية.

كيفية اقتباس البحث

فتاح , رُوژان محمود , محمد صابر كريم, مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ،
والدولة، والوعد غير المكتمل بالحياة الأخلاقية الهيجلية، مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية،
أيلول ٢٠٢٦، المجلد: ١٦، العدد: ٩ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف
والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث
ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو
استخدامه لأغراض تجارية.

Registered في
ROAD

Indexed في
IASJ

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ
الْمَكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

Who Brings Ethical Life into Being? Social Movements, the State, and the Unfulfilled Promise of Hegelian Ethical Life

Asst. Lect. Rozhan Mahmoud Fattah

Department of Political Science, College of Political Science, University of Sulaimani, Kurdistan Region, Iraq

Rozhan.m.fatah@gmail.com

Prof. Dr. Mohammed Sabir Karim

Department of Political Science, College of Political Science, University of Sulaimani, Kurdistan Region, Iraq

Muhamed.karem@univsul.edu.iq

Keywords : Hegel, Sittlichkeit, civil society, social movements, dialectic, state theory, recognition, Marxism

How To Cite This Article

Fattah , Rozhan Mahmoud , Mohammed Sabir Karim ,Who Brings Ethical Life into Being? Social Movements, the State, and the Unfulfilled Promise of Hegelian Ethical Life ,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, September 2026, Volume:16, Issue 9.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract

Sittlichkeit (ethical life), as conceived by Hegel, does not represent a stable achievement of the modern state, but an ideal that collapses under the weight of its own internal contradictions. Drawing on Hegel's Elements of the Philosophy of Right, the analysis demonstrates how civil society—far from being a mediating sphere—generates systemic poverty, alienation, and exclusion that the state fails to resolve through legal or institutional mechanisms. This failure reveals a fundamental flaw in Hegel's theory: the assumption that rational institutions can harmonize particular interests with universal principles without confronting material inequality and power asymmetries. The persistence of these

من يصنع الحياة الأخلاقية؟ الحركات الاجتماعية، والدولة، والوعد غير المكتمل بالحياة الأخلاقية الهيجلية

contradictions necessitates the emergence of social movements not as external disruptions, but as direct responses to the collapse of Sittlichkeit. From feminist struggles against patriarchal exclusion to anti-racist protests and environmental campaigns, collective action arises precisely where the state's ethical claims break down. These movements expose the gap between formal rights and substantive justice, challenging the illusion of reconciliation that underpins Hegelian idealism. By integrating Marxist critique and social movement theory, this study reframes social movements as symptoms and agents of Sittlichkeit's structural failure. It concludes that far from embodying ethical totality, the Hegelian state contains unresolved antagonisms that render Sittlichkeit unstable and incomplete. The article thus contributes to political theory by demonstrating that the contradictions within Hegel's state theory are not incidental, but constitutive—driving both the collapse of ethical life and the rise of collective resistance.

المخلص

إن مفهوم الإيتيكا (الحياة الأخلاقية - Sittlichkeit) لدى هيجل لا يجب أن ينظر إليها كمكتسب دائم للدولة الحديثة، بل يجب النظر إليها كتلك الفكرة التي تتعرض للفناء بسبب الأضداد الداخلية. هكذا ومن خلال إستخدام مقومات فلسفة الحق لدى هيجل، فإن التحليلات يظهر لنا بأن المجتمع المدني لا يعمل كمجال وسيط فقط، بل أنه ينتج الفقر والإغتراب والتهميش بحيث أن الدولة لم تتمكن من إيجاد حل له من خلال الوسيلة القانونية أو المؤسساتية، وهذا الإخفاق لدى الدولة يفصح عن نواقص رئيسة في نظرية هيجل تلك، وتتمثل في أن المؤسسات العقلانية لها القدرة في إيجاد تصالح بين مصالح الفرد والمقومات العالمية ذلك بدون إيجاد حل للمساواة المادية واللاتوازن في القوة. عليه فإن الوجود المستمر لهذه الأضداد يعمل على أن يكون هناك حاجة لوجود تلك الحركات الاجتماعية، لكن ليس كإضطراب أو فوضى خارجية، وإنما كرد فعل مباشر لإسقاط أو القضاء على الإيتيكا، عليه فمن مواجهة النسوية ضد تهميش الأبوية (البطرياركية) إلى المظاهرات المقامة ضد العنصرية و حملات مدافعي البيئة، فإن العمل الجماعي يبدأ بالظهور تحديداً حيث يسقط فيها إدعاءات الدولة الأخلاقية. إن تلك الحركات يقومون بالكشف عن الفجوات الموجودة بين الحقوق الرسمية والعدالة الحقيقية، وكذلك يتحدثون فكرة التصالح التي هي مركز المثالية الهيجلية. إن هذا البحث ومن خلال الدمج بين النقد الماركسي مع نظرية الحركة الاجتماعية يعمل على إعتبار الحركات الاجتماعية بمثابة سمة و دافع لفشل مفهوم الإيتيكا، وذلك بغية التوصل إلى الإستنتاج التي تفيد بأن الدولة الهيجلية بدل من أن تعمل على التمثيل الكامل للإيتيكا، فإنها تحمل في طياتها تلك التناقضات غير المنحلة التي تعمل على أن يكون الإيتيكا غير مستقرة و متناقضة. عليه فإن هذا البحث تساعد النظرية السياسية على أن أضدادات نظرية هيجل أساسية وليس من قبيل الصدفة، وكذلك فإنها تتخذ من زوال الإيتيكا و إيجاد الدفاع الجماعي مصدرا لها.

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ الْمَكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

کێ ژیاڤی رهوشتی به دێده هێنیت؟ بزواته کۆمه لایه تییه کان، دهوڵهت، و به ئێنی تهواونه بووی ژیاڤی رهوشتی هێگلیانه

م.ی. رۆژان محمود فتاح

به شی زانسته رامیاریه کان، کۆلیجی زانسته رامیاریه کان، زانکۆی سلیمانی، ههریمی کوردستان، عێراق

Rozhan.m.fatah@gmail.com

پ.د. محمد سایر کریم

به شی زانسته رامیاریه کان، کۆلیجی زانسته رامیاریه کان، زانکۆی سلیمانی، ههریمی کوردستان، عێراق

Muhamed.karem@univsul.edu.iq

پوخته

چه مکی هێگل بۆ (ژیاڤی رهوشتی/ Sittlichkeit) نابێ وهک دهستکهوتییکی هه می شه ی دهوڵهتی هاوچه رخ سه یر بکریت، به لکو ده بێت وهک ئایدیالیک سه یر بکریت که به هوی دژایه تییه ناوخۆیه کانییه وه له ناوده چیت. به به کارهینانی توخمه کانی فه لسه فه ی مافی هێگل، شیکارییه کان نیشانی ده ده ن که کۆمه لگی مه ده نی وهک بوارییکی نیوه ندگیری کار ناکات، به لکو هه ژاری و نامۆبوون و په راویزخستن به ره هه م ده هینیت که دهوڵهت ناتوانیت له رێگه ی یاسا و دامه زراوه کانییه وه چاره سه یری بکات. ئه مه ش که موکورییه کی سه ره کی له تیۆری هێگدا ئاشکرا ده کات که بریتیه له وه ی دامه زراوه ئاوه زگه راییه کان به ئی چاره سه رکردنی نایه کسانێ ماددی و ناهاوسه نگیی هیز ده توانن به رژه وه ندیه کانی تاک له گه ل بیه ما گه ردوونییه کان ئاشت بکه نه وه. هه بوونی به رده وای ئه م دژایه تیانه وا ده که ن بزواته کۆمه لایه تییه کان پێویست بن، به لام نه ک وهک ئاژاوه یه کی ده ره کی، به لکو وهک کاردانه وه ی راسته وخۆ بۆ له ناوچوونی ژیاڤی رهوشتی. به م شێوه یه له رووبه روو بوونه وه ی فیمینیستی دژ به په راویزخستی پیاوسالارییه وه تا خۆپیشاندانه کانی دژه ره گه زپه رستی و هه لمه تی ژینگه یی، کرداری به کۆمه ل رێک له و شوێنه دا ده رده که ویت که بانگه شه رهوشتییه کانی دهوڵهت شکست ده هین. ئه م بزواتانه بۆشایی نیوان مافه فره مییه کان و دادپه روهری راسته قینه ده رده خه ن و ئاله نگاری بیروکه ی ئاشتبوونه وه ده که ن که ناوه ندی ئایدیالیزی هێگلییه. ئه م توێژینه وه یه به تیکه لکردنی ره خنه ی مارکسیستی له گه ل تیۆری بزواتی کۆمه لایه تی، بزواته کۆمه لایه تییه کان وهک نیشانه و پالنه یری شکستی Sittlichkeit داده نیت، له مه وه ده گاته ئه و ده ره نجامه ی که دهوڵهتی هێگلی له جیاتی نوێنه رایه تی تهواوه تیانه ی ژیاڤی رهوشتی بێت، ناکۆکی چاره سه رنه کراوی تیدایه که سیتلیچکیت ناجیگیر و ناته واو ده کات. که واته ئه م توێژینه وه یه یارمه تی تیۆری سیاسی ده دات به وه ی نیشانی ده دات که دژایه تییه کانی تیۆری دهوڵهتی هێگل بنچینه ن نه ک رێکه وت و له له ناوچوونی ژیاڤی رهوشتی و سه ره ه لدانی به رگری به کۆمه له وه سه رچاوه یان گرتوه. وشه کللییه کان: (ژیاڤی رهوشتی \ سیتلیچکیت)، کۆمه لگه ی مه ده نی، بزواته کۆمه لایه تییه کان، تیۆری دهوڵهت، مارکسیزم، ناساندن

پیشه کی

به بۆچوونی هێگل، دهوڵەت رۆلێکی سەرەکی لە ژبانی رەوشتیدا دەگێڕێت، کە ئەو پێی دەئێت Sittlichkeit. ژبانی رەوشتی تەنها دامەزرێوەیەکی حوکمرانی نیە بە لێکو گوزارشتە لە بەدیھێنانی ئازادی، کە ئارەزووەکانی تاک لە گەڵ عەقڵی گەردوونی رێک دەکەون و واتای گونجاوی خۆیان لە چوارچێوەی سیستەمی کۆمەڵایەتی ئاوەزگەرایی و یە کگرتوودا بە دەست دەهێن. لەم چوارچێوەیەدا، خێزان، کۆمەڵگەی مەدەنی و دەوڵەت بە یە کەوێ گریڤراون، ھەریە کە یان گرژییەکانی قوونای پێش خۆیان چارەسەر دەکەن، لە کۆتاییدا کۆمەڵگەیەکی دروست دەکەن کە نەک بە زۆرەملی بە لێکو بە نۆری ھاوبەش و دانپێدانانی ھاوبەش بەرپۆ دەچێت. ھەرچەندە لێکۆڵینەوە لە واقعیی سیاسەتی ھاوچەرخی ئەو دەردەخات کە ئەم یە کگرتنە نیوان ئارەزووەکانی تاک لە گەڵ عەقڵی گەردوونی دەست دەکات بە ھەلۆھەشاندنەوە و لە ناوچوون و پابەندبوون بە گشتگیری، دادپەروری و گونجانی رەوشتی جێبەجێ ناکرێن. لە جیاتی ئەو، دابەشبوونی بەرچاو لە نیوان دەوڵەتە مەند و ھەژار، ناوخوازی و بیانی، یاساداران و ئەزموونی ژبانی راستەقینە ئاشکرایە. کۆمەڵگەی مەدەنی لە جیاتی ئەوێ وەک ناوژیوانێک خزمەت بکات، نایە کسانێ خرابتر دەکات. حکومەت لە جیاتی چارەسەرکردنی ئەم ناکۆکیانە زۆرجار بە ھێزتریان دەکات لە رێگەی یاسا و بە دەنگ کردن و سەرکوتکردن.

ئەو جیاوازییە لە نیوان ژبانی نمونەیی و ئەوێ لە راستیدا ھەبە بەرێکەوت دروست نەبوو. ئەمە بابەتیکی قولتر دەردەخات: کە بریتییە لە کەموکۆرییەکی سروشتی لە تیۆری ھێگل. بیرۆکەی Sittlichkeit ھاوئاهەنگی دادەنێت بە بێ ئەوێ بە شیوەیەکی پێویست ھۆکارە بنەرەتیەکانی مەملەتی چارەسەر بکات، وەک چینیایەتی، رەگەز و قەیرانی ژینگەیی. کاتیکی دامەزرێوەکان ئەم بابەتانە پشەتگۆی دەخەن، ژبانی رەوشتی بەرپۆ پێش ناچێت بە لێکو بەرپۆ لە ناوچوون دەچن. لەم ساتانە شەکستدا، بزواتە کۆمەڵایەتیەکان سەرھەلەدەن. بزواتە کۆمەڵایەتیەکان کار ناکەن بۆ تیکدانی سیستەمەکان و کۆنترۆڵکردن، بە لێکو کاردانەوێ بۆ بە ئێنە جێبەجێ نەکرێوەکان. خەڵک لە دژی خودی فەرمان رانابەرن، بە لێکو داوای فەرمانیکی بالاتر دەکەن کە بە راستی ھەمووان لە خۆ دەگێت، دان پێدا دەنێت و دەپارێزێت.

ئەم توێژینەوێ پشەتی بەستوو بە فەلسەفەی سیاسی کلاسیکی، بە تاییبەتی بۆچوونی دیالیکتیکی ھێگل بۆ پەرەسەندنی مێژووی و بیرۆکەی دەوڵەت وەک بەدیھێنەری ئازادی. لە ھەمان کاتدا، رەخنە گرێوە تیکەل بە تیۆری مارکسیستی دەبێت، کە مشتومری ئایدیالیزی ھێگلی دەکات بە ناساندنی بارودۆخی ماددی و خەباتی چینیایەتی وەک بزوتنەری مێژوو. ھەر ھەھا شیکردنەوێ کە فەلسەفەی ناسینەوێ، بە تاییبەتی کارەکانی ئاکسل ھۆنیت لە خۆ دەگێت، بۆ دۆزینەوێ چۆنیەتی وەلامدانەوێ بزوتنەوێ کۆمەڵایەتیەکان بۆ ئەزموونی بێرێزی و نەبوونی ناسینەوێ مافەکان.

پیداچوونەوێ بە ئەدەبیات

توێژەران لە مێژە مشتومریان لە سەر ئەوێ کردوو کە ئایا تیکەبشتی ھێگل بۆ دەوڵەت گونجاو و پراکتیکییە یان نا. ھەندێک پێیانوایە ئەمە پالپشتی دەسەلاتیکی بە ھێز و مەرکەزی دەکات کە جەخت لە سەر رێکخستن و سەقامگیری دەکاتەوێ، لە کاتیکی ھەندێکی تر پێیان وایە دەتوانیت پالپشتی بنەماکانی دیموکراسی وەک ئازادی و بەشداری مەدەنی بکات. سەرھەرای بیروپرای جیاوازی، زۆریەیان ھاوێر لە سەر ئەوێ کە ھێگل دەوڵەت بە بەرزترین دەربیرینی ژبانی رەوشتی دادەنێت، کە کۆمەڵگە تێیدا یە کیتی و ئاوەزگەرایی بە دەست دەھێنێت. لەم داواییانەدا، توێژینەوێکان جەختیان لە سەر ئەوێ کردووێتەوێ کە چۆن رەوشتی ھێگلی پەییوەندی بە بزواتە

﴿ من يصنع الحياة الأخلاقية؟ الحركات الاجتماعية، والدولة، والوعد غير

المكتمل بالحياة الأخلاقية الهيغلية ﴾

كۆمه لایه تییه کانه وه ههیه، هه رچه نده ژماره یه کی کهم توئێژهر بزواته کانیان وهک دهرئه نجامی راسته وخۆی له ناوجووێ ژیا نی رهوشتی له بهرچاو گرتووه. ئەم توئێژینه وهیه پێشنیاری ئەوه دهکات که بزواته کۆمه لایه تییه کان له دهره وهی چوارچێوهی هیگی نین. به لکو نیشانه یه کی گرنگی پرۆسه کانین.

چه مکی هیگل بۆ Sittlichkeit، ژیا نیکی رهوشتی که تیایدا ئازادی تاک له رینگه ی دامه زراوه عه قلانییه کانه وه دهرده بردریت، به شیوه یه کی بهرچاو کاریگه ری له سه ر بنه ما فه لسه فییه کانی ده ولته تی هاوچه رخ هه بووه. ١ توئێژهران به تیپه ربوو نی کات ئەم بیرۆکه یه یان به شیوه یه کی جیاواز لیکدا وه ته وه. بۆ نموونه، کارل شمیت هیگل وهک پشتگیری ده سه لاتی به هیژی ده ولت ده بینیت و پتی وایه هیگل یه کیتی و ریکخستن له سه رووی ناره زای داده نیت. ٢ به پێچه وانه وه، رۆیتر پیین و تیری پینکار د جه خت له وه ده که نه وه که تیروانی نی هیگل بۆ ده ولت له گه ل دیموکراسی لیبرال یه کده گرتیه وه، تیشک ده خاته سه ر گرنگی مافه کان، یاسا و به شداری چالا کانه ی هاو لاتیان^٣. له هه مان کاتدا، بیرمه ندانی مارکسیست ره خنه یه کی گرنگیان خستوه تهروو. کارل مارکس به ناوبانگی دیالیکتیکی هیگل پێچه وانه ده کاته وه، جه ختی له وه کرده وه که مێژوو به ئایدیا کان به رپوه ناچیت به لکو به هه لومه رچی ماددی و خه باتی چینایه تی به رپوه ده چیت. ٤ به گویره ی ئەم روانگه یه، ده ولت یه کیتی رهوشتی بهرجه سته ناکات به لکو بۆ بهرزه وهندی چینی فه رمانه وه کار ده کات. تیۆریزه ره خنه گر ه کانی دواتر، وهک تیۆدۆر ئادۆرنۆ و ماکس هۆرکه ایمه ر، نیشانیان دا که چۆن ده ولت زۆر جار نا کوکییه کان سه رکوت ده کات له جیا تی چاره سه رکرد نیان، ژیا نی رهوشتی ده گو ریت بۆ ئایدیۆلۆژیا. ٥ ئاکسل هۆنیث ئەم بیرۆکه یه ی زیاتر به ره پێدا و جه ختی له وه کرده وه که تیکۆشان بۆ ناساندنی کرێکاران، ژنان و کۆمه لگه په راوێز خرا وه کان کار دانه وه یه که بۆ بێرێزی سیستما تیک که له دامه زراوه کۆمه لایه تییه کاند چا سه پێنرا وه.^٦

له م دوایانه دا، توئێژهران ده ستیان کردوو به به ستنه وهی فه لسه فه ی هیگل به بزوو تنه وه کۆمه لایه تییه کان. ئان دی به لهن دن ده لیت بزوو تنه وه کۆمه لایه تییه کان ده توان ریت وهک ده رخس تی Sittlichkeit ببینرین، به تایبه تی کاتیک داوای داد په روهری و هاو پشی ده که ن.^٧ له روانگه ی کۆمه لئاسیه وه، چارلز تیلی و سیدنی تارۆ بزوو تنه وه کان وهک شیوازیکی سیاسه تی نا کوکی ده بینن که ده ولته کان ناچار ده که ن له رینگه ی ناره زای و ستراتیجی چوارچێوه و کرداری به کۆمه ل بگۆرن. ٨. له گه ل ئەوه شدا، ته نانه ت ئەم بۆچوونه به ده گمه ن بزوو تنه وه کۆمه لایه تییه کان وهک دهرئه نجامی راسته وخۆی رووخانی Sittlichkeit له بهرچاو ده گرن. زۆربه یان هیشتا وهک فشاری دهره کی مامه له یان له گه ل ده که ن نه ک نیشانه ی ناوخۆی دارمائی ئەخلاق.

گرنگی توئێژینه وه

ئەم توئێژینه وه یه تیروانی نیکی بیهاوتا له تیۆری سیاسی پێشکەش ده کات به وهی که Sittlichkeit نه ک وهک ده سته کو تییکی جیگیر سه یر ناکات، به لکو وهک پیکهاته یه کی لاوازه له رووبه روو بوونه وهی نایه کسانی سیستما تیکدا و به ره و له ناوچوون ده چیت، وه هه ره وه لیکدانه وهی ئایدیالیستی هیگل ده خاته ژێر پرسیاره وه و نیشانی ده دات که بزواته کۆمه لایه تییه کان ته واو که رن، نه ک په راوێز، بۆ تیگه یشتن له که موکو رتییه کانی ده ولت. به به ستنه وهی چه مکه فه لسه فییه کان به ململانی پراکتیکی، توئێژینه وه که بیرۆکه تیۆرییه کان

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالْدَوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ الْمُكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

له گهَل ئه زموونی سیاسی راسته قینه تیکهَل ده کات و چوارچیوهیه کی نوی بۆ لیکۆلینه وه له ئاله نگارییه کانی رهوشتی له حوکمرانی هاوچه رخ دابین ده کات.

ئامانجه کانی توێژینه وه

ئامانجه کانی ئهم توێژینه وهیه بریتین له مانه ی خواره وه:

۱. دۆزینه وه ی دژیه کییه کانی ناوخی له بیروکه ی هیگل سه بارهت به Sittlichkeit، به تایبه تی له ناو کۆمه لگه ی مه ده نیدا.

۲. هه لسه نگاندنی ئهو دژیه کییه یارمه تیده ره بۆ له ناوچوونی ژیا نی رهوشتی له جیا تی به دیه یانی.

۳. رۆلی بزاونته کۆمه لایه تیه کان وه کاردانه وهیه ک بۆ ئهم له ناوچوونه و پێداچوونه وهیه ک به تیوری ده ولته له چوارچیوه ی هه وله میژووی و هاوچه رخه کان بۆ ناساندن و دادپه روه ری.

میتۆدی توێژینه وه

ئهم توێژینه وهیه میتۆدیکی چۆنایه تی و شیکاری به کارده هیئت که له سه ر بنه مای لیکدانه وه ی فه لسه فی و تیوری ره خنه ی دامه زراوه. لیکۆلینه وهیه کی ورد له "توخمه کانی فه لسه فه ی ماف" ی هیگل له خو ده گریت له گهَل شیکردنه وه ی به راوردکاری بزاونته کۆمه لایه تیه گه وره کان له به ریتانیا و فه ره نسا، که تیشک ده خاته سه ر هه لمه ته کانی فیمینستی، دژه ره گه زپه رستی و ژینگه یی. ئهم که یسانه به کارده هیئرین بۆ هه لسه نگاندنی سنووره کانی چوارچیوه ی هیگل و نیشاندانی ئه وه ی که چۆن بزاونته کۆمه لایه تیه کان که موکورتیه دامه زراوه ییه کان ئاشکرا ده که ن.

سنووردارییه کانی توێژینه وه

ئهم توێژینه وهیه به شیوه یه کی سه ره کی له دیموکراسی لیبرالی رۆژئاوا ده کۆلیته وه، به تایبه تی به ریتانیا و فه ره نسا، و چوارچیوه ی تری جوگرافی و پۆست کۆلونیالیزم ناگریته وه. هه رچه نده چوارچیوه ی تیوری ده توانریت به شیوه یه کی به رفراوانتر جیه جی بکریت، به لام نمونه ئه زموونییه کان سنوورداری بۆ نه ته وه کانی ئه وروپای هاوچه رخ. سه ره پای ئه وه ش، شیکردنه وه که جه خت ده کاته سه ر تیروانیی هیگلی و مارکسیستی، که متر با یخ ده دات به ره خنه ی پۆست ستراکتورالیزم یان فیمینستی و له سهریان ده وه ستیت.

به شی یه که م: بنه ما تیورییه کان

دژایه تیه کانی ژیا نی رهوشتی ناوه ندی تیوری سیاسی هیگله که ئاماژه به ده ربیرینی به رجه سته ی ئازادی له رینگه ی دامه زراوه میژووییه کانه وه ده کات. به پێچه وانیه ی رهوشتی ئه بسترکت (Moralität)، که سنوورداری بۆ وێژدانی تاکه که سی، Sittlichkeit له یه کگرته وه ی پیکه وه به سترای سی بواردا ده رده که ویت: خیزان (خۆشه ویستی و بایه خپیدانی راسته وخۆ)، کۆمه لگای مه ده نی (کارلیکه کانی پیکهاته ی کار و بازرگانی)، و ده ولته (یه کخستنی نۆرمه جیهانییه کان).^۱

به بۆچوونی هیگل، ئازادی راسته قینه واتای ئازادبوون له هه موو کۆتوبه ندیک نییه، به لکو واتای ئه وه ده گه یه نیت که ئیراده ی تاکه که سی له گهَل سیسته مه کۆمه لایه تیه عه قلانیه کاندای بگونجیت. به م شیوه یه، ده ولته ئازادی تاکه که سی سنوورداری ناکات به لکو

﴿ مَن يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ

الْمَكْتَمَلُ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ ﴾

پشتگیری دهکات به پیشکەشکردنی چوارچێوهی دامەزرێوانی که دەتوانرێت ئازادی به شیوهیهکی کاریگەر پراکتیزە بکەیت. ١٠ له گەڵ ئەوەشدا، بەدەستەینانی ئەم دیدگایە پشت دەبەستیت بە چارەسەرکردنی سەرکەوتوانەکان، بەتایبەتی ئەوانەکانی لەناو کۆمەڵگەکانی مەدەنیدا سەرھەڵدەدەن. کۆمەڵگای مەدەنی لەجیاتی راستکردنەوهی خودی، نایەکسانی سیستماتیک دروست دەکات که دەوڵەت ناتوانێت تەنها لە ڕێگەی دامەزرێوانە فەرمییەکانییەوه چارەسەری بکات ئەمەش وا دەکات که گەیهشتن بە ژیاڵی ورەوشتی سەرکەوتوو نەبێت. ئەم کهموکۆرییە پێکھاتەییە کۆمەڵگەکانی مەدەنی پێویستی بە کرداری دەرەکی هەیە—نەک لە ڕێگەی دەسەڵاتداری، بەلکو لە ڕێگەی بزێوانە کۆمەڵایەتیەکانەوه که نوێنەرایەتی رەوشتی گۆرانکارییەکان دەکەن.

باسی یەكەم: کۆمەڵگای مەدەنی و دارمائی ناوژێوانی رەوشتی

بۆ هێگل، کۆمەڵگای مەدەنی بریتیه لە بواری چالاکی ئابووری و بەدواداچوونی تاکەکەسییە بۆ "سیستەمی پێویستیەکان"، که تیایدا هاوڵاتیان بەشداری لە کار، بازرگانی و خاوەندارێتی مۆلکدا دەکەن.^{١١} ئەمە شقووناغیی گرنگ لە بەرەوپێشچوونی ئازادی دەرەخت، توانا بە تاکەکان دەدات سەرەخۆی، بەهەر و هۆشیاری خۆیان گەشە پێدەن. له گەڵ ئەوەشدا، هەر ئەم وزەیه دژایەتییهکی سروشتی بەرھەم دەھێنێت: هەرچەندە کۆمەڵگای مەدەنی هانی پیشکەوتن دەدات، بەلام لە هەمان کاتدا هەژاری و نامۆبوون و چینیایەتی کۆمەڵایەتی دروست دەکات. هێگل ئەم گرتەیه دەستنیشان کردووه و ئاماژە بەوه دەکات که دابەشکردنی کار نایەکسانییەکی بەرچاوی لێدەکەوتەوه و کۆمەڵێک "جەماوەری هەژار" بەرھەم دەھێنێت که لە بەشداری واتادار لە ژیاڵی کۆمەڵایەتیدا دوور دەخرێنەوه.^{١٢} ئەو دوو میکانیزمی سەرەکی بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرژییە پێشنیار دەکات:

سیستەمی دادوەری (Rechtssystem) پێکھاتەیی یاسایی که مافەکان دەپارێزێت و کارلێکەکانی ئابووری بەرپۆه دەبات.

کۆمپانیاکان (Korporationen) رێکخراوه پێشەییەکان که هاوسۆزی لەنێوان کرێکاراندا دروست دەکەن و دووبارە تێکەڵیان دەکەنەوه بە کۆمەڵگەکانی رەوشتی.

ئامانجی ئەم دامەزرێوانە بریتیه لە گۆڕینی کۆمەڵگای مەدەنی لە پێشبرکێی خۆپەرستییهوه بۆ بۆشایی ناسینەوهی هاوبەشیەکان و ئامانجی کۆمەڵایەتی ١٣. له گەڵ ئەوەشدا، بەشێک رەخنەگران جەخت لەوه دەکەنەوه که ئەم دیدگایە زۆر نموونەیی و ناتەواوه بۆ ئەوهی که پراکتیزەیی ژیاڵی پۆژانەدا بە سەرکەوتووی کاری پێبکێت.

نیل وود دەلێت که هێگل شکستی هێناوه لە ئەوهی که تەواوی بزانیی چەوساندنەوه چەندە بە قوویی لە کۆمەڵگای سەرمايه‌داریدا چەسپێنراوه.^{١٤} لهجیاتی پەرەپێدانی ئازادی، کۆمپانیاکان زۆرجار ناسنامەیی کرێکاران بە ئامانجەکانی خاوەنکارەکانیانەوه دەبەستنه‌وه و پلەبەندی ئێستا بەهێزتر دەکەن لهجیاتی ئەوهی رۆبەرپووی ببنه‌وه و هەوڵی کەمکردنەوهی بدەن. بەهەمان شیوه، سیستەمی یاسایی زۆرجار مافی خاوەندارێتی بە گرنکتر دەزانێت وەک لە خۆشگۆزەکانی کۆمەڵایەتی و سەرمايه‌له‌سەر حسابی کەرامەتی مەرووف دەپارێزێت.^{١٥}

سەرەرای ئەوەش، هێگل کۆمەڵگای مەدەنی وەک سیستەمی خۆرێکخستن دەبینێت، وا دادەنێت که تاکەکانی ژیرانە بە هەوڵ دەدەن بۆبەدەستەینانی هاوسەنگی. له گەڵ ئەوەشدا،

رووداو ه میژووویه کان—له قهیرانی پیشه سازیه وه تا دارمانی دارایی—ئه وه دهسه لمینن که ئابووری بازار دوا دینامیکی قهیران و که له که بوون ده که ویت که ناتوانیت ته نها له ینگه ی ریکخستنی دامه زراوه ییه وه راست بکریته وه.^{۱۶} ریشوینه کانی کهم کردنه وه ی خه رجیه کانی حکومت له بهریتانیا له سالی ۲۰۱۰ وه و زیادبوونی ناجیگیری له فره نسا نیشانی ده دن که کومه لگای مه دهنی سه ره رای چه ندین سال چاکسازی هیشتا نایه کسان به ره هم ده هیئت.^{۱۷} هه ره له بهر ئه م هوکارانه یه که Sittlichkeit ناتوانی له چوارچیوه ی ئیستای کومه لگه ی مه دهنی به دی به یزیت. ئه وه ی پیویسته شتیکی زیاتر له وه یه، ئه ویش هه ولی به کومه له که راسته وخو ئاله نگاری دهسه لات ده کات و داوای گورانی پیکهاته ی ده کات.

لقی یه که م: پیچه وانه ی ماتریالیستی: ره خنه ی مارکس له ئایدیالیزی هیگل

کارل مارکس کاریگه رترین ره خنه ی سیستمی ئایدیالیستی هیگل دابین ده کات به پیچه وانه کردنه وه ی دیالیکتیک و ره گ داکوتانی پیشکه وتی میژووی له واقعی ماددی نه ک چه مکی ئه بسترکت.^{۱۸} مارکس له کتیی کاپیتالدا ده ئیت که هیزی پالنه ری راسته قینه ی میژوو ململانی چینایه تیه، که له پیکهاته ی په یوه ندییه کانی به ره مه مه یانه وه سه رچاوه ده گریت.^{۱۹} کاتیک هیگل ئه مه وه ک ناو بیوانیکی عه قلانی ده بینیت، مارکس وه ک شارده وه یه کی ئایدیولوژی ده بینیت—میتودیک که ده ولت له ینگه یه وه بهرژه وه ندییه کانی بوژروازی وه ک جیهانی نیشان ده دات و به م شیوه یه دینامیکی چه وساندنه وه ی سه رمایه داری ده شاریته وه. به بوچوونی مارکس، ده ولت نوینه رایه تی ژبانی ره وشی و موری ناکت به لکو وه ک ئامرازیک بو کونترولی چینایه تی کار ده کات.^{۲۰} ده ولت خاوه نداریتی تایبته ده پاریزیت، گریه سه ته کان ده پاریزیت و ئوپوزسیون چاره سه ره ده کات، هه موو ئه مانش له پینا و پاراستنی سیستمی سه رمایه داری ده کات. بانگه شه ی ده ولت بو یه کسان یاسایی له پال نایه کسان ئابووری راسته قینه هه یه، که یارمه تی سه رمایه داران ده دات به های زیاده له کریکاران به ره هم به یین و له هه مان کاتدا خو یان و نیشان بدن که نازادی ده پاریزن.^{۲۱} ئه م پیچه وانه بوونه وه ماتریالیستییه که موکورتیه کانی چاره سه ره که ی هیگل ده رده خات. دامه زراوه کانی وه ک کومپانیان و دادگان نا کوکییه کان چاره سه ره ناکه ن به لکو ده یانکه ن به به شیخ له ئیستا. هه ژاری شتیکی نا ئاسایی نیه که چاره سه ره بکریت، به لکو لایه نیکی بنجینه یی سه رمایه دارییه، که واده کات سوپایه ک له کریکار و مووچه ی که م بمینیته وه به به رده وای.

سه ره رای ئه وه ش، مارکس جه خت له سه ره چه مکی نامو بوون ده کاته وه، که هیگل تا راده یه کی زور پشتگو ی ده خات. له سیستمی سه رمایه داریدا، کریکاران نامو ده کرین به کاره کانیان و ئه وه به ره مانه ی دروستی ده که ن، له هاوولاتیان و جه وه ره ی مرو فی خو یان دوور ده که ونه وه.^{۲۲} هیچ چاکسازیه کی یاسایی یان ریکخراوکی پیشه یی ناتوانیت ئه م نامو بوونه لابات تا ئه وه کاته ی سیستمی به ره مه مه یان وه ک خو ی بمینیته وه. له م روانگه یه وه، ململانیکی ناو کومه لگای مه دهنی ته نها کیشه ی کاتی نین به لکو تایبه تمه ندی سروشی سه رمایه دارین. ناکریت ته نها له ینگه ی دامه زراوه کانی ده ولت ته وه چاره سه ره بکرین. له بری ئه وه، گورانی راسته قینه پیویستی به کرداری شو رشیگ پرانه هه یه—هه ولی یه گگرتوو که ئاله نگاری پیکهاته سه ره کییه کانی هیزی ئابووری ده کات.

له کاتیکدا هه ندیک له تو یژه ران مارکس وه ک ره تکرده وه ی ته وای هیگل لیکه ده ده وه، هه ندیکی تریان وه ک هو نیس و به ندن پشتگیری ریبازیکی نو ی هیگی ده که ن که میتوده کانی دیالیکتیک له گه ل ره خنه ی ماتریالیستی تیکه ل ده کات. ئه وان پیشناری ئه وه

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ

المكتمل بالحياة الأخلاقية الهيجلية

دهكهن كه سهرنجی هینگ له سهر دانپیدانان و گه شه پیدانی رهوشتی ده توانیت رتینیشاندهری ههوله سیاسیه نازادیخوازه کان بیت، بهمه رجیک رهگی له خهباتی راسته قینه دژی چهوساندنه وه داکوتابیت. ئەم روانگهیه بزوته کۆمه لایه تییه کان وهک هیزیک ناعه قلانی نابینیت، به لکو وهک وه لایمیک عه قلانیانه بو ناداپهروهی سیستماتیک ده بینیت، که وهک بریکاریک کار دهکهن که پرۆژی بهردهوامی Sittlichkeit به رهو پیش ده بن.

باسی دووهم: بزوته کۆمه لایه تییه کان وهک نوینه ری ژیا نی رهوشتی

ئه گهر کۆمه لگای مه ده نی نه توانیت ململانی ناوخویه کانی خو ی له رینگه ی میتوده کانی پیشنیارکراوی هینگه وه چاره سهر بکات، و ئه گهر ده ولت نه توانیت به سهریاندای زال بیت به هو ی په یوه ندییه کانی به بهرژه وندییه کانی سهرمایه داریه وه، ئه واک یان چی بهردهوامی ژیا نی رهوشتی ده پارێزیت؟ لێرهدا، بزوته کۆمه لایه تییه کان رۆلێکی گرنج ده گیرن، نهک ته نها وهک پروداوی لاوه کی، به لکو وهک به شداریبویه کی سهره کی له په ره سه ندنی رهوشتی ژیا نی سیاسیه. ئه وان له ده ره وه ی سیسته می هینگ نین. به لکو نوینه رایه تی توانای ته وانه کراوی ولات دهکهن و وهک هیزیک چالاک کار دهکهن که که موکورتیه کانی دامه زراوه کان ده رده خه ن و داوی بوژاندنه وه ی رهوشتی دهکهن.

بزوته کۆمه لایه تییه کان ته قینه وه ی ناعه قلانی ناره زایی نین، به لکو وه لایمیک عه قلانی بۆ هه له ی رهوشتی ئه و کاتانه ی که جیاوازی نیوان ئایدیاله کانی ده ولت و کرداره کانی ده ولت قبول نا کریت. به گویره ی ئاکسل هۆنيس، شهر بۆ دادپهروهی ریک ئه و کاته ده رده که ویت که خه لک له دانپیدانانیان بیهش ده کریت—له بابته کانی خوشه و یستی، ماف، یان کۆمه لگا.^{٣٣} کاتیک خه لک یان گروه کان به شیوه یه کی سیستماتیک په راوێز ده خرین، ریزیا نی لێ ناگیریت، یان له لایه ن دامه زراوه کانه وه نادیار ده کرین، وه لایه کانیا ن له مافیک رهوشتی قووله وه سه رچاوه ده گریت. له م چوارچیه وه دا، بزوته کۆمه لایه تییه کان دژی ده ولت نین به لکو پشتگیری چوارچیه ی رهوشتی کۆمه لگا دهکهن و داوا له ده ولت دهکهن که به پرسیاریتی ئه خلاق و عه قلانی خو ی جیه جی بکات. ئەم تیروانینه نوییه چۆنییه تی تیروانینی ئییه بۆ کاری به کۆمه ل ده گو ریت. له جیا تی ئه وه ی بزوته کان وهک تیکده ری فه رمان له به رچاو بگرین، ده بیت وهک هیزیک سهره کی بۆ به ده سه ته یانی نازادی سه یریان بکه ین. ئه وان رۆلی ناو بژیوانی ئه و رۆله ده گیرن که هینگ ده یداته کۆمپانیا و بیروکراسی—به لام به شیوه یه کی راسته قینه تر، چونکه له ئه زموونی ژیا نی راسته قینه وه ده رده که ون نهک له دامه زراوه فه رمیه کان.

باسی سییه م: رۆلی دیالیکتیکی بزوته کۆمه لایه تییه کان

چه مکی دیالیکتیکی هینگ – به ره وپیشچوون له تیزه وه بۆ دژه تیز بۆ سینته ز – زورچار وهک چوارچیه یه کی لۆژیک ته واه ده بینیت. به لام له پراکتیکدا له رینگه ی ململانی و دژایه تییه وه ده رده که ویت، به تاییه تی له رینگه ی کرداری به کۆمه ل. بزوته کۆمه لایه تییه کان پیچه وانه ی بیروکه سه رنه که و ته وه کانی ده ولت ده نویتیت: ئه وان رواله تی هاوئا هه نگی ده خه نه ژیر پرسیاره وه و دووباره پیداجوونه وه به واتای دادپهروهی ده که نه وه. بیر له بزووتنه وه ی فیمینستی بکه وه. به فره ی، ده ولته هاوچه رخه کان یه کسان جینده ره له رینگه ی ده ستوور و یاسا وه په سه ند دهکهن. له گه ل ئه وه شدا، له راستیدا، ژنان هیشتا رووبه رووی جیاوازی مووچه، به پرسیاریتی چاودیری نایه کسان، توندوتیژی سیکسی و نوینه رایه تی سیاسیه سنووردار ده بنه وه. بوونی بهردهوامی ئەم ناداپهروه رایانه بۆشایی نیوان مافه یاساییه کان و نازادی راسته قینه ده رده خات. بزوته کانی فیمینستی، له هه لمه تی ده نگدانه وه تا #MeToo، ریک له م

ساتانهی هه لچووندا سه رهه لده ده. ئه وان بیروکه ی یه کسان ی رهت ناکه نه وه به لکو داوای به دیهتانی ته وای ئه و مافه ده که ن له راستیدا.

به م شیوهیه، بزواته کان پۆلکی هیکلی ده گیرن: ناویوانی ده که ن له نیوان نازارکیشانی تایبته و ستاندارده گشتیه کان، ئه زموونی تاکه کان ده گۆرن بۆ داوکاری سیاسی. وه ک میلوچی تیبینی ده کات، بزواته کان شوناسی کۆمه ل له ریگه ی چیرۆک، نه ریت و سیمبولی هاوبه شه وه دروست ده که ن—میکانیزمیک که گرنگی به خه بات ده به خشیت و هاوپیشتی دروست ده کات.^{٢٤} ئه مه له ناره زایی ده رپینی ساده تیده په ریت ده چیتته دۆخی بنیاتانی ژیا نی رهوشتییه وه له بنچینه یه وه.

به هه مان شیوه، بزواته کانی دژه ره گه زپهرستی له به ریتانیا و فه ره نسا دوورخستنه وه ی ره گه زپهرستی ئاشکرا ده که ن. له فه ره نسا، حکومه ت هانی ئازادی، یه کسان ی، برایه تی ده دات، به لام هاوولاتیانی به ره چه له ک باکووری ئه فریقا رووبه رووی جیاکاری سیستماتیک ده بنه وه له بابه ته کانی خانووبه ره، دۆزینه وه ی کار و له لایه ن پۆلیسه وه ٢٥. مردنی ناهیل مه رزوق به ده ستی پۆلیس له مانگی حوزه رانی ٢٠٢٣ ناره زایی له سه رانه ری ولتا دایکه وته وه، نه ک به هوی یه ک رووداوی توندوتیژی، به لکو له بهر بیرزی به رده وای به رامبه ر گه نجانی گه ره که که مده رامه ته که ن که چه ندین سا ل به رده وام بوو، به تایبته تی ئه وانه ی به ره چه له ک خه لکی باکووری ئه فریقا بوون. روومالی فراوانی میدیا روونی کرده وه که ئه م خۆپیشاندانه هیرش نه بوون بۆ سه ر خودی کۆماره که. به لکو بانگه یشت بوون بۆ کۆماره که بۆ ئه وه ی له کۆتاییدا دان به هه موو هاوولاتیانی خۆیدا بنیت بی جیاواری.^{٢٦}

له به ریتانیا، خۆپیشاندانه کانی "ژیانی ره شپێسته کان گرنگه" که دوا ی کوشتی جۆرج فلۆید به رتیه چوو، ره خنه ی درێژخایه نی ره گه زپهرستی زیندوو کرده وه، هه ر له ئابروو چوونی ویند ره شه وه تا سیاسه تی وه ستان و گه ران له لایه ن پۆلیسه وه. گروپه کانی وه ک Runnymede Trust نیشانیان داوه که چۆن کۆمه لگه ره شپێسته کان زۆرجار وه ک "بیانی هه میشه یی" ته ماشا ده کړین سه ره رای ئه وه ی چه ندین نه وه یان له و ولاته ژیاون.^{٢٧} ئه م بزواته رووبه روو بوونه وه له گه ل دایه که کاکنی ناو ده ولت ناچار ده که ن: ئایا ده ولتیک ده توانیت به راستی بانگه شه ی ئه وه بکات که نوینه رایه تی ژیا نی رهوشتی ده کات له کاتیکدا به شپکی به رچاوی دانیشته وانه که ی به ته وای ناسیت؟ له بهر ئه م هۆکارانه، بزواته کۆمه لایه تییه کان وه ک دیالکتیکی زیندوو کار ده که ن، وه ک ئه و هیزه پالنه ره ی که ناهیلیت گه شه ی ژیا نی رهوشتی بوه ستیت و وای لیده کات هه میشه به ره وپیش بچیت.

باسی چواره م: له گه یه وه بۆ گۆرانی رهوشتی

هه له تیگه یشتنیک باو ئه وه یه که ته نها هاندەر بۆ دروست بوونی بزواته کۆمه لایه تییه کان پیدایه تی ماددییه. هه ره چهنده داوکاری ئابووری زۆرجار تیوه گلاوه، به لام زۆریک له بزواته کان له کیشه ی رهوشتی قو لته ره وه سه رچاوه ده گرن وه ک ئه وه ی پۆلیتا و جاسپه ر به "شۆکی رهوشتی" وه سفی ده که ن که ئاله نگاری نۆرمه په سه ندکراوه کان ده کات.^{٢٨} بایکۆتکردنی پاسه کانی بریستۆل له سا لی ١٩٦٣ له به ریتانیا ته نها په یوه ندی به کارکردنه وه نه بوو، به لکو ره تکرده وه ی پله به ندی ره گه زی بوو له شوینه گشتیه کاند. کاتیک ئه نجومه نی گواستنه وه ره تی کرده وه شۆفیری ره شپێست دابمه زینیت، کۆمه لگه کانی هیندی رۆژئاوا بایکۆتیک ریخه راویان ریخست و سه رنجی سه رتاسه ری ولاتیان بۆ ره گه زپهرستی سیستماتیک

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ الْمَكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

راكيشا. سهرکه وتنیان بووه هوی دهرکردنی یه کهم یاسای په یوه نندییه ره که زییه کان (۱۹۶۵) — یاسایه ک که له ناره زایی ره وشتیه وه سهرچاوه ی گرتووه.^{۲۹}

له فهره نسا، راپه رینه کانی سالی ۲۰۰۵ به هوی مردنی دوو میړمندان وه که له ده ست پو لیس هه لته اتبون ده ستی پیکرد، به لام له راستیدا رهنګدانه وهی ناثومیدییه کی درېڅخایه ن بوو له بیکاری و چاودیری و جیاکاری کومه لایه تی. حکومت به سهرکو تکردن وه لای ته و راپه رینه ی دایه وه نه ک چاکسازی، که نه مهش بووه پيشاندانی شکستی نه و حکومت ته له دانان به که نجانی په راوړخراو وه که نه دنامیکی ته وای کومه لگا (Fassin 2023, p. 47).

نهم نمونونه نیشانی ددهن که چو ن بزاوته کومه لایه تییه کان سکالای که سی ده گورن بو ره وشتی گشتی. نامانجی بزاوته کان ته نها له به رهنګاربوونه وهی ده سولات خوی نابینیتیه وه، به لکو نه وان تیګه یشتنمان بو دادپه روهی ده گورن. به گویره ی بله ندن، بزاوته کومه لایه تییه کان وه ک "ویژدانی ده ولت" کار ده که ن، پالی پیوه دهنن بو رووبه روو بوونه وهی که موکورپییه کانی.^{۳۰} سهررای نه وهش، بزاوته کومه لایه تییه کان شیوازی جیګره وهی ژیا نی ره وشتی په ره پیده دهن. ده ستپیشخه رییه کانی وه ک توره کانی هاوکاری هاوبهش له کاتی په تادا، هاوکاری خوراک، په کیتی کرینشینان، هتد هه موویان بنه ماکانی هاو پشتی، گرنگی پیدان و ئالوگور نوینه رایه تی ده که ن. بزاوته کان نه وه نیشان ددهن که ژیا نی ره وشتی ته نها له لایه ن ده ولتیه وه به ریوه ناچیت، به لکو له هه موو شوینه مه دهنیه کاند دابهش ده کړیت.

بزاوته کومه لایه تییه کان جیا بوونه وه نین له چوارچیوهی هیگل به لکو نامرازکی گرنگن بو به دیهینانی نه و چوارچیوه. کاتیک ده ولت سهرکه وتوو نابیت له درکردن به که ردوونیه تی راسته قینه، نهم بزاوتانه وه ک نیوه ندگیری ژیا نی ره وشتی کار ده که ن، ناتهابی درده خه ن، داوی دانپیدانان ده که ن و مه ودا ی ئازادی فراوانتر ده که ن. له جیا تی ره تکرده وهی هیگل، نهم تیروانینه بیروبوچوونه کانی چرتر ده کاته وه و جهخت له وه ده کاته وه که ژیا نی ره وشتی به بی ناکوکی به ده ست ناهینریت. ده ولت به ته نیا ناتوانیت ناکوکیه کانی چاره سهر بکات و وه لاهه که له خودی کومه لگادا درده که ویت.

به شی دووهم: ده ولت وه ک ریختیکی ناتواو

بیروکه ی ریخت — که ده توانریت به "راست"، "یاسا" یان "دادپه روهی" تی بکه ی ن — ناوه ندی بیرو سیاسی هیگل. به بوچوونی هیگل، ده ولت بریتی نییه له هیژیکي زوره ملی به لکو ریخت به رجهسته ده کات، وه ک کومه لگه یه کی ریخخراوی ئاوه زگه رای خزمهت ده کات که ئازادی له ریگه ی دامه زراوه ره وشتیه کانه وه به دی ده هینیت.^{۳۱} له م روانگه یه دا، ریخت ته نها چه مکیکی نه بسترکت نییه، به لکو راستیه کی به رجهسته یه و بریتیه له سیسته میکی کومه لایه تی که له پیکهاته و ناوه روک و نه زموونی راستیدا یاسایه.^{۳۲} نه مهش بریتیه له لوتکه ی گه شتی دیالیکتیکی میژوو به ره و مافی چاره ی خو نووسی نی ئاوه زگه رای.

له که ل نه وه شدا، شیکردنه وه یه کی ورد له م بابه ته دریده خات که نهم نمونه یه به دی نه هاتووه. ته نانه ت له پیشکه وتوو ترین شیوه دیموکراسیه کانیشدا، ده ولتیه هاوچه رخ شکستی هیناوه له به ده ستهینانی دادپه روهی راسته قینه. بنه ما فله سه فییه کانی ده ولت مشتموری له سه ره، نه رکه کانی لاواز ده کرین و دامه زراوه کانی ناتوانن چاره سهری نه و دژایه تیانه بکه ن که له ناو کومه لگه ی مه دهنیدا سه ره لده دهن. نهم شکسته به ریکه هوت نییه به لکو نه وه زگماکیه. که واته ناکریت ده ولت وه ک کیانیکی ره وشتی ته وای سهر بکرت، به لکو وه ک پرژه یه کی

ته‌واونه‌کراو ته‌ماشا بکریت که پتویستی به ده‌ستپوه‌ردانی ده‌ره‌کی هه‌یه بۆ نزیکه‌بوونه‌وه له دادپه‌روه‌ری.

ئهم به‌شه‌باس له‌وه ده‌کات که نات‌ه‌واوپی ریخت له چوار بواری پیکه‌وه به‌ستراو خۆی ده‌بینیت‌ه‌وه:

١. داخوړان وکه‌م بوونه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی فه‌لسه‌فی ده‌ولت.

٢. په‌رت‌بوونی سه‌روه‌ری.

٣. به‌جینه‌که‌یانندی ئه‌رکی نه‌ته‌وه‌پی.

٤. دژیه‌کی نیوان مافه فه‌رمیه‌کان و سه‌ربه‌ستی راسته‌قینه.

له‌ حاله‌ته جیاوازه‌کاندا بزوته کۆمه‌لایه‌تییه‌کان وه‌ک هه‌ره‌شه بۆ سه‌ر فه‌رمان ده‌رناکه‌ون به‌لکو وه‌ک ده‌ستپوه‌ردانیکی بنجینه‌پی ده‌رده‌که‌ون که وه‌ک پتوانه‌ی ره‌وشتی کار ده‌که‌ن و که‌موکورتیه‌کان ده‌رده‌خه‌ن، داوای به‌رپر‌سیاریتی ده‌که‌ن و هانی ده‌ولت ده‌ده‌ن به‌ره‌و ده‌سه‌ته‌رکردنی زیاتری ژبانی ره‌وشتی.

باسی یه‌که‌م: داخوړانی پیکه‌ی فه‌لسه‌فیانه‌ی ده‌ولت

پیا‌هه‌لدانه به‌ناوبه‌نگه‌که‌ی هیکل بۆ ده‌ولت بریتی بوو له "ریکردنی خودا له جیهاندا" بۆ ئاماژه‌پیکردنی بوونی عه‌قل و ئازادی.^{٣٣} بۆ هیکل، ده‌ولت داهینانیکی مروّف نه‌بوو، به‌لکو به‌رزترین قو‌ناغی که‌شه‌ی میژوویی بوو، که‌ تیدا خواستی تاک و جیهانی یه‌که‌گر. ئهم بۆچوونه ئایدیالیستییه له‌لایه‌ن بیرمه‌ندانی وه‌ک تیری پینکارده‌وه به‌رگری لیکراوه، که ده‌ولت وه‌ک میکانیزمیک ده‌بینیت بۆ به‌دامه‌زراوه‌پیکردنی ئازادی له‌ ریکه‌ی یاسا و هاوولت‌پوون.^{٣٤}

ئهم ره‌خنه‌یه ته‌نها تیوری نییه به‌لکو به‌لکه‌ی میژوویی پشتگیری ده‌کریت. ده‌ولتی خو‌شگوزه‌رانی (Welfare State) که زورجار وه‌ک سه‌رکه‌وتنی فه‌رمانه‌واپی ره‌وشتی ستایش ده‌کریت، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا سه‌رمایه‌داری جیگیر ده‌کات به‌ کو‌نترۆلکردنی ناره‌زایی و که‌مکردنه‌وه‌ی سه‌خت‌ترین ده‌رئه‌نجامه‌کانی.^{٣٥} له‌ به‌ریتانیا و فه‌ره‌نسا، پرۆگرامه‌کانی کۆمه‌لایه‌تی وه‌ک چاودیری ته‌ندروستی، بیمه‌ی بیکاری و یارمه‌تی خانووبه‌ره سه‌ریان هه‌لدا وه‌ک وه‌لامدانه‌وه‌یه‌ک بۆ چالاکی جینی کریکار. ئهم چاکسازیانه‌گروپه په‌راوێزخراوه‌کان ده‌خاته‌ناو سیسته‌مه‌که‌وه و نا‌ئارامی که‌م ده‌کاته‌وه به‌پێ‌گۆرینی په‌یوه‌ندییه‌ بنه‌ره‌تییه‌کانی ده‌سه‌لات. له‌به‌ر ئه‌وه، ده‌ولت له‌ سه‌رووی کۆمه‌لگای مه‌ده‌نییه‌وه به‌رز نابیت‌ه‌وه، به‌لکو دژایه‌تییه‌کانی به‌رپوه ده‌بات بۆ هیشته‌نه‌وه‌ی دو‌خی ئیستا، نه‌ک وه‌ک سیمبۆلی ژبانی ره‌وشتی، به‌لکو وه‌ک ئامرازیکی سه‌قامگیری سیاسی.

هه‌ندیک له‌ تیوریزانانی پۆست ستراکتورالیزم زیاتر ده‌رۆن و پیکه‌وه‌ژبانی سه‌روه‌ری ده‌ولت هه‌لده‌وه‌شپننه‌وه، بۆ نمونه‌ میشل فوکۆ نیشانی ده‌دات که ده‌سه‌لات ته‌نها به‌ ده‌ولته‌وه‌ سنو‌ردار نییه، به‌لکو به‌شیوه‌یه‌کی فراوان‌تر له‌ ریکه‌ی میکانیزمه‌کانی دیسپلین وه‌ک قوتا‌بخانه، نه‌خۆشخانه، به‌ندیخانه و بیروکراسی کار ده‌کات.^{٣٦} ده‌سه‌لات شتیک نییه که که‌سێک خاوه‌نی بیت به‌لکو شتیکه که‌ کاری پپوه ده‌کریت. ئهمه واتای ئه‌وه‌یه که ده‌ولت ناتوانیت ژبانی ره‌وشتیدا قو‌رخ بکات، چونکه ژبانی ره‌وشتی له‌ ریکه‌ی به‌شه‌ جو‌راو‌جو‌ره‌کانی کو‌نترۆل و به‌رگره‌یه‌وه‌ شیوه‌ وه‌رده‌گریت.

له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا، جیهانگیری بیروکه ته‌قلیدییه‌کانی سه‌روه‌ری ده‌ولتی لاواز کردووه. دامه‌زراوه‌ داراییه‌ نیوده‌ولته‌یه‌کان، ریکه‌که‌وتنه‌ بازرگانییه‌کان و ریک‌خراوه‌کانی سه‌رووی نه‌ته‌وه‌پی وه‌ک یه‌کیتی ئه‌وروپا سیاسه‌تی نه‌ته‌وه‌پی سنو‌ردار ده‌که‌ن، نیشانی ده‌ده‌ن که ده‌ولت

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ

المكتمل بالحياة الأخلاقية الهيغلية

به‌شیکه له تۆره گه‌وره‌کانی ده‌سه‌لات. ^{٣٧} لهم چوارچیویه‌دا، چه‌مکی ده‌وله‌ت وه‌ک کۆمه‌لگه‌یه‌کی ره‌وشتی سه‌ربه‌خۆ زیاتر ناکرداری ده‌بیت. ئەگەر سه‌روه‌ری هه‌لبوه‌شیته‌وه و ناکۆکی له‌سه‌ر دروست ببیت، ئەوا ده‌وله‌ت ناتوانیت تاکه ده‌سه‌لاتی یاسا بیت. ئەمه‌ش واده‌کات ژبانی ره‌وشتی له‌ده‌روه‌ی سنووره‌کان درێژبیته‌وه بۆ بزواتی هاوېشتی نیوده‌وله‌تی، هه‌لمه‌تی دادپه‌روه‌ری جیهانی، و کۆمه‌لگه‌ دیاسپۆریه‌کان که داوای ناسینه‌وه و دانپێدانان ده‌کهن.

باسی دووهم: شکسته‌پێنان له‌ جێبه‌جێکردنی ئەرکه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کان

به‌رپرستاریتی سه‌ره‌کی ده‌وله‌ت جێبه‌جێکردنی ئەرکه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کانه که بریتین له‌ ده‌سته‌به‌رکردنی ئاسایش، په‌ره‌پێدانی ئابووری، دابینکردنی خزمه‌تگوزاری گشتی، و پاراستنی خۆشگوزهرانی کۆمه‌لایه‌تی. ^{٣٨} ئەم ئەرکه‌ لایه‌نی سه‌ره‌کین له‌ Sittlichkeit که ده‌وله‌تی هاوچه‌رخ له‌ ده‌وله‌تی زۆره‌ملی جیا ده‌کاته‌وه. له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا، له‌ پراکتیکدا، ده‌وله‌ته‌ هاوچه‌رخه‌کان زۆرجار ئەم بابانه‌بوونانه جێبه‌جێ ناکهن، به‌تایبه‌تی کاتیکی فشاری بازار به‌سه‌ر به‌رزه‌وه‌ندی گشتیدا سه‌رده‌که‌وێت.

له‌ به‌ریتانیا، سیاسه‌تی توندوتیژی له‌ ساڵی ٢٠١٠ هه‌ بووه‌ته‌ هۆی که‌مکردنه‌وه‌ی به‌رچاو له‌ پالېشته‌ داراییه‌کانی خانووبه‌ره، په‌روه‌رده و چاودێری ته‌ندروستی، که به‌شیه‌یه‌کی به‌رچاو کاریگه‌ری نه‌رێنی له‌سه‌ر ژنان، که‌سانی خاوه‌ن پێداویستی تایبه‌ت و که‌میه‌تییه نه‌ژادییه‌کان هه‌بووه‌ ٣٩. به‌کارهێنانی بانکی خۆراک زیادیکردوه و رێکخراوه‌ خێرخوازییه‌کانی وه‌ک تره‌سل تره‌ست ده‌ستیان پێکردوه بۆ پرکردنه‌وه‌ی ئەو بۆشاییانه‌ی که ده‌وله‌ت به‌جێ هێشتوه‌. به‌گۆره‌ی تۆری یارمه‌تی خۆراکی سه‌ربه‌خۆ، ته‌نها له‌ ساڵی ٢٠٢٢ دا زیاتر له‌ ٣ ملیۆن پاکیه‌تی خۆراکی فریاگوزاری دابه‌ش کراون، که‌ نیشانه‌یه‌کی روونی شکستی ئەم سیسته‌مه‌یه له‌لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه. ^{٤٠}

به‌هه‌مان شێوه، له‌ فه‌ره‌نسا، حکومه‌ته‌ یه‌ک له‌ داوای یه‌که‌کان هه‌ولیان داوه بۆ چاره‌سه‌رکردنی په‌راویزخستنی شاره‌کان، توندوتیژی پۆلیس و نااسایشی کارو ئەو کیشانه‌ی که له‌ کاتی خۆپیشاندانه‌کانی هێله‌ک زه‌رده‌کان له‌ نیوان ساڵه‌کانی (٢٠١٨-٢٠١٩) و راپه‌رینه‌کانی گه‌نجان داوای کوژرانی ناھیل مه‌رزوق (٢٠٢٣) هاتوونه‌ته‌ پێشه‌وه. ^{٤١} ئەمانه‌ رووداوی جیا جیا نه‌بوون، به‌لکو ده‌رپرینی ناویمیدییه‌کی قوول بوون له‌ ده‌وله‌تیک که بانگه‌شه‌ی گه‌ردوونییه‌تی ده‌کات و به‌شێکی زۆری دانیشتوانه‌که‌ی په‌راویز ده‌کات.

ئهم شکسته‌نه‌ دژایه‌تییه‌کی بنه‌ره‌تی ده‌رده‌خه‌ن له‌وه‌ی ده‌وله‌ت بانگه‌شه‌ی ئەوه‌ ده‌کات که نوێنه‌رایه‌تی ژبانی ره‌وشتی ده‌کات، به‌لام رێگه‌ به‌ چه‌وسانه‌وه‌ی سیسته‌می ده‌دات به‌رده‌وام بیت. کاتیکی دامه‌زراوه‌کان له‌ رۆلی خۆشگوزهرانی خۆیان پاشگه‌ز ده‌بنه‌وه، ژبانی ره‌وشتی چیت له‌ رێگه‌ی ده‌وله‌ته‌وه جێبه‌جێ ناکریت، به‌لکو له‌ رێگه‌ی رێکخراوه‌کانی کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی و تۆره‌ جه‌ماوه‌ریه‌که‌نه‌وه جێبه‌جێ ده‌کریت. بانکه‌کانی خۆراک، گروپه‌کانی یارمه‌تی هاوېشه‌، و کۆمه‌له‌کانی یارمه‌تی یاسایی ده‌بنه‌ بۆشایی جیگره‌وه‌ی چاودێری و دادپه‌روه‌ری—ئوه‌ی ئیدواردزینی ده‌لێت "دامه‌زراوه‌کانی سیبهری ژبانی ره‌وشتی". ^{٤٢}

بزواته کۆمه‌لایه‌تییه‌کان رۆلێکی گه‌رن گه‌رن له‌ لێرسینه‌وه له‌ حکومه‌ت. بزواته ژینگه‌یه‌یه‌کان داواکاری باشت‌کردنی یاساکی سه‌باره‌ت به‌ که‌شوه‌وا ده‌کهن، هه‌لمه‌ته‌کانی دژی هه‌ژاری بۆ داکوکیکردن له‌ دابینکردنی مووچه‌ی ژبان، رێکخراوه‌کانی دادپه‌روه‌ری به‌ره‌نگاری جیاکاری ره‌گه‌زی پۆلیسی ده‌بنه‌وه. به‌م کاره‌، حکومه‌ت رته‌ ناکه‌نه‌وه، به‌لکو

بەرپرسیاریتییه رهوشتیه کانی بهیر دههیننهوه. وهک بهلندن تییینی دهکات، بزاونته کان وهک "ویژدانی دهوڵته" خزمهت دهکهن، ناچاری دهکهن پرووبه پرووی کهموکورتیه کانی خوێ بییتهوه.^{٤٣}

باسی سییه م: دژیه که کانی نیو سه ره بهستی تاک

بۆ هینگل، ئازادی راسته قینه کاتیک دیت که تاکه کان له رۆلی خوێان تیبگهن له کۆمه لگهیه کی رهوشتی که له لایه ن یاسا گهردوونییه کانهوه بهرپوه دهبریت. ئەمه ئازادی نه رینی نییه (ئازادی له دهستتیه وردان)، به لکو ئازادی پۆزه تیغه – ئازادییه که که له رینگه ی به شداریکردن له دامه زراوه عهقلانییه کانهوه بهدی دیت. له گه ل ئەوه شدا، ئەم بیرۆکه یه مه ترسی که مکردنه وهی سه ره بهستی دهکات بۆ ته نه ا گونجاندن، به تایبه تی کاتیک دهوڵته بریار ده دات چی به "عهقلانی" داده نریت.

چارلز تیلور هۆشدار ی ده دات له وهی که مۆدیلی هینگل ده توانیت جیاوازی به ناوی یه گرتنه وه بخکنیت، ناره زایی وهک ناعهقلانی مامه له بکات نه ک شه رعی.^{٤٤} دهوڵته له هه و له کانی بۆ پیکه وه ژیا ن له وانه یه ئەو ناسنامه نه په راویز بخت که له گه ل ستاندارده نورماتیغه کانی ناگونجین وهک نه ژاد، په گه زیا ن که لتوور.

تیۆری فیمینیزم ئەم کهموکوریه به پرونی ده رده خات. کیمبه رلی کرینشاو نیشانی ده دات که یه کسان ی فه رمی ژنانی ره شپییست ناپارێزیت، که پرووبه پرووی شیوه ی تیکه لاوی جیاکاری ده بنه وه که نه چوارچیوه ی په گه ز و نه جینده ر به ته وای چاره سه ری ناکه ن.^{٤٥} که واته جیهانگیری ئەبه ستراکتی دهوڵته نادادپه ره وهی ده شاریتیه وه و ئەوه ده سه لمینیت که راختی ئەو دهوڵته ته ناته واه.

بزاونته کانی وهک #MeToo و Ni Una Menos ئالهنگاری ئەم دوورخستنه وه و په راویز کردنه ده بنه وه به چوارچیوه کردنی تراوما که سییه کان وهک زیانی سیاسی. ئەوان نه ک ته نه ا داوی چاکسازی یاسای ده کهن به لکو داوی گۆرانکاری که لتووریشی ده کهن. به م شیوه یه، مه ودا ی ژیا نی رهوشتی فراوانتر ده کهن، نیشانی ده دهن که رهوشت ده بێت هه مه جوړ بیت، نه ک هاو شیوه.

باسی چواره م: دوخی نوێ و گرنگی هه بوونی فشاری بزاونته کان

تیۆری دهوڵته ی هاوچه رخ دان به وهدا ده نیت که دهوڵته قه واره یه کی تاک و هاو شیوه نییه به لکو سیسته میکی ئالۆزه که له نیو تۆره کۆمه لایه تی و جیهانییه کاندای جیگیر کراوه.^{٤٦} توێژه رانی وهک هابرماس مشتومری ئەوه ده کهن که شه رعییه ت پشت ده به ستیت به توانای دهوڵته بۆ پالپشتیکردن و نهجامدانی کرداری په یوهندی و دیموکراسی به شداربووانه.^{٤٧} له گه ل ئەوه شدا، ئەم جوړه دیالۆگانه به ده گمه ن خوێان پروو ده دهن زیاتر له لایه ن بزاونته کۆمه لایه تیه کانه وه ده ستپیده کات که ئالهنگاری فه رمانه وهی ستانداردی ده کهن و داوی لپه رسینه وه ده کهن.

چالاکی ژینگه یی نموونه یه کی به هیز پیشکesh دهکات بۆ ئەم بابته ته. گۆرانی کهش و هه واه قهیرانیکی پیکهاته ی گرنکه که پتویستی به گۆرانکاری سیستما تیک هه یه. له گه ل ئەوه شدا، به ی فشاری بزاونتی 'یاخیبووانی له ناوچوون' له به ریتانیا یا ن مانگرتنه کانی گه نجان له فه ره نسا، حکومه ته کان به رده واه ده بوون له پیدانی پیشینه و گرنگی به گه شه ی کورتخایه ن به سه رگه شه درێژخایه نه کاندای که په چاوی پاراستنی ژینگه و که شو هه وایان نه ده کرد به شیوه یه کی ئەتۆ (Della Porta et al. 2015, pp. 15-18). ئەم بزاونته دژایه تی دهوڵته ناکه ن به لکو وهک

مَنْ يَصْنَعُ الْحَيَاةَ الْأَخْلَاقِيَّةَ؟ الْحَرَكَاتُ الْاجْتِمَاعِيَّةُ، وَالدَّوْلَةُ، وَالْوَعْدُ غَيْرُ الْمَكْتَمَلِ بِالْحَيَاةِ الْأَخْلَاقِيَّةِ الْهَيْغَلِيَّةِ

پالنه رېښک کار ده که ن بۆ ئه وهی ده ولت به شیوهیه کی رهوشتی هه لسوکه وت بکات سه بارهت بهم بابه تانه.

که واته، "ده ولت نوئ" له رینگه ی دیالیکتیکی ناوه کیه وه سه رهه لنادات، به لکو له رینگه ی گونجاندنی زۆره ملیوه ره گو ریشه ده گریت. ئهم روانگه یه ش ئاله نگاری ئه وه دوو باتکرده وه یه ی هینگ ده کات که ده لیت ده ولت لوژیکتی سروهتی پیشکوهتی هه یه. به لکو ئه وه ده که یه نیت که ریخت خوړسکانه به دی نایهت، به لکو له ده ره وه له رینگه ی کرداری به کومه له وه ده سه پینریت.

به شی سییه م: ئه نجامگیری

ئهم توژینه وه یه باس له وه ده کات که بزواته کومه لایه تییه کان هیزی ده ره کی یاخود به ده ر نین له ده ولت هینگ، به لکو چاکسازی رهوشتی ناوخرپین—ئهو هیزه دیالیکتیکیه که له رینگه یه وه Sittlichkeit (ژیانی ئه خلاق) ململانی ده کریت، نوئ ده کریتیه وه و فراوان ده کریت. دوو ره که ره تکرده وه ی تپروانی هینگ بۆ ده ولت وه که به دیه پینانی ئازادی، ئهم شیکرده وه یه رادیکالیزه کردنی ده کات و نیشانی ده دات که ریختی نمونه یی (سیسته می ره و) به پ خه باتی کومه لایه تی به دی ناهینریت. ئهو دزایه تیانه ی کومه لگای مه ده نی به ره ه می هیناوه، هه ژاری، نامو بوون، نادانپیدانه نان و نه ناساندن، زۆر قوولن و ناتوانن ته نیا به ناو بژیوانی دامه زراوه یی چاره سه ر بکری. لیره وه ده توانین بلینکه ئه وان پیوستیان به ده ستیوه ردانی چالاکانه ی بزواته کان هه یه که بۆشایی نیوان داواکاریه رهوشتییه کانی ده ولت و ئه زمونی راستی ئاشکرا ده که ن.

توژینه وه که له سی قوئانی پیکه وه به ستراودا ده رده که ویت. یه که م، نیشانی ده دات که کومه لگای مه ده نی ناکوکی سروهتی تیدایه که رینگری له ئاشتبوونه وه ی رهوشتی ده کات. له کاتیکدا هینگ ده رگاکی ناو بژیوانی وه که کومپانیان و سیسته مه یاساییه کان وه که رینگیه ک ده بیی بۆ تیکه لکردنی به رژه وه ندی تاکه کان له گه ل نۆرمه جیهانییه کاند، ره خنه گرانی وه که نیل وود و کارل مارکس تیشک ده خه نه سه ر سنووردارییه کانی ئهم دامه زراوانه و باسیان له وه کردوه که ئهم دامه زراوانه چه وساندنه وه له ناو نابه ن به لکو ئه وان ته نها به رپوه ی ده بن. دابه شکردنی کار نایه کسان سیستما تیک به ره ه مه ده پینیت و سیسته می یاسای زۆرجار پارێزگاری له سه رمایه ده کات نه ک له کار. له ئه نجامدا، "ئاژاوه گیره هه ژاره کان" له به شداری مانادار دوو ده خرینه وه و ئه مه ش وه که شکستی Sittlichkeit ده رده که ویت.

دووه م، توژینه وه که ئه وه ده سه لمینیت که ده ولت هه وچه رخ شکستی هیناوه له جیه جیکردنی به لینه کانی خو ی بۆ دادپه روه ری. سه ره رای ئه وه ی بانگه شه ی ئه وه ده کات که نوینه رایه تی گه ردوونیه تی عه قلانی ده کات، به لام ده ولت له بنه پته دا به هو ی به رژه وه ندیه چینایه تییه کان، سه ره ری په رت و بلا و که مکرده وه ی نیولیرالییه وه لاواز بووه. رپوشوینه کانی توندوتیژی له به ریتانیا، توندوتیژی پولیس له فه رهنسا، و بیکاری و زیانه کانی سه ر ژینگه له سه رانه سه ری ئه وروپا نیشانی ده دن که به رپر سیاری تییه نه ته وه ییه کانی وه که ئاسایش، خو شگوزهرانی و دادپه روه ری زۆرجار پشتگو ی ده خرین کاتیک له گه ل به رژه وه ندیه ئابوورییه کان به ریه که وه تن ده که ن. کاتیک ده ولت له پابه ندیه رهوشتییه کانی خو ی ده کشیتیه وه، ریکخواه کانی کومه لگه ی مه ده نی و تۆره جه ماوهریه کان دینه ناوه وه و ده بنه ناوه ندی

جیگرهوهی چاودیری، هاوېشتی و ناسینهوه. ئەم دابهشکردنه له ژیاڼی رهوشتی ئالهننگاری بیروکهی هیگل دهکات که دهلیت ژیاڼی رهوشتی بهشیکي مهکهزیه له دهولهتدا.

سییه، توژینهوه که نهوهی نیشاندا که بزوته کومه لایه تییه کان وهک دژیکي دیالیکتیکي کار دهکهن وهک هیژی پیچهوانه ی پتویست بو ههوله شکستخواردوووه کانی دهولهت بو تیکه لکردن. به به کارهینانی تیوری ناسینهوهی ئاکسل هونیس، مشتومری نهوه کرا که بزوته کان له تووریهی ناعه فلانییهوه سه رچاوه ناگرن، به لکو له چهوسانهوهی رهوشتییهوه سه رچاوه دهگرن وهک نکۆلی کردن له خوشه ویستی، ماف، یان هاوېشتی. نه گهر داوای دادپهروهی ره گهزی، یه کسانێ جیندهر، یان مانهوهی ژینگه یی بکهن، بزوته کان چهوسانهوهی تاکه که سی دهگۆرن بو داواکاری گشتی و هانی دیالوگ و گۆرانکاری دهدهن. له ڕینگه ی چوارچیوهی کیشه کانیانه داواکارییه کانیان به بهها هاوبه شه کانهوه ده به ستنهوه و ناره زایی دهگۆرن بو پیویستییه کی رهوشتی. بهم شیویه بزوته کان نهو رۆله جیبه جی دهکهن که هیگل دهیداته دامه زراوه رهوشتییه کان—به لام راستگۆیانه تر دهیکهن، چونکه له نهزموونی ژیاڼهوه سه رهه لدهدهن.

کهواته بزوته کومه لایه تییه کان دژی دهولهت نین به لکو پشتگیری Sittlichkeit دهکهن. بزوته کان داوا دهکهن که دهولهت به یی بیروباوه ریه کانی خوی بژی. بو نمونه بزواتی یاخیبوونی له ناوچوون دژی فه رمانه وایی نییه به لکو داوای سه رکر دایه تییه کی راستگۆ و بهرپر سیارانه دهکات. #MeToo شه رعیهت رت ناکاتهوه. داوا دهکات که یاسا توندوتیژی سیکسی وهک نادادپهروهیه کی سیستماتیک بناسینیت. هیله که زه رده کان به داوای ئازاوه نه گه راوین. داوای شکومه ندی بو کرێکاری هه ژار دهکرد. نه مانه هیرش نین بو سه ر فه رمان، به لکو داوای جوړیکي قوولتر و گشتگیرتری فه رمانه وایی دهولهت دهکهن که له سه ر بنه مای دانپیدانانی یه کتر دامه زراوه.

باسی یه کهم: تیروانینه کان بو تیوری سیاسی و پراکتیکی

ئهم مشتومره ده رنه نجامی گرنگی هه یه. بو تیوری سیاسی، ئالهننگاری نهو بوچوونه دهکات که دهولهت قهواره یه کی عه قلانی سه ره به خویه. له جیاتی نهوه، ده بێت دهولهت وهک پرۆسه یه کی کراوه و پر مملانی سه ر بکهین، پرۆسه یه ک که له ڕینگه ی مملانییهوه گه شه دهکات نهک هاوئا ههنگی. دهولهت ناتوانیت خوی ناکۆکیه کانی خوی چاره سه ر بکات به لکو پیویستی به فشاری ده ره کی هه یه بو به ره وپیشچوون. نه مه جهخت دهکاتهوه له گرنگی بوونی چاکسازی له چینه کانی سه ره وه بو خواره وه بو دروستبوونی گۆرانکاری له چینه کانی خواره وه بو سه ره وه.

بو لیکۆلینه وه له بزوته کومه لایه تییه کان، بزوته کان له ریکخراوه تاکتیکیه کانهوه بهرز دهکاتهوه بو نه کته ری رهوشتی و نه وه پیشان ده دات که رۆل یان زیاتره له گروپی بهرزه وه ندی یان ئامیری ناره زایی ده رپرین. نه وان تیکه یشتی رهوشتی هه لده گرن و یارمه تیده رن له دارپشتی داهاتووی ژیاڼی سیاسی. دروشمه کانیان "دادپهروهی نه بێت، ناشتی نه"، "نیمه نهو که سانهین که چاوه ریمان ده کرد" ته نها رهوانیژی نییه، به لکو لیدوانی فه لسه فیه سه بارهت به مه رجه پیویسته کان بو ئازادی.

بو پراکتیزه کردنی دیموکراسی، نه مه واتای نه وه یه که شه رعیهت پشت به سه قامگیری نابه ستیت، به لکو به چۆنیتی وه لامدانه وه یه وه. نه گهر دهولهت تیک به بیانووی یه کریزی ناره زایی سه رکوت بکات، رهوشتی نییه به لکو دهولهت تیکي زۆرداره. Sittlichkeit ی راسته قینه ته نها کاتیک سه رهه لده دات که دامه زراوه کان کراوه بن بو ره خه گرتن و نوێبوونه وه.

باسی دووهم: ئاراسته کانی توژیینه وهی داهاتوو

له کاتیکدا ئەم توژیینه وهی تیشک دهخاته سەر بهریتانیا و فەرهنسا، توژیینه وه کانی داهاتوو دهتوانن لیکۆلینه وه بکهن که چۆن ئەم چوارچیوهیه له چوارچیوهی ولاتانی تریدا جیبه جی دهکریت، بهتایبهتی له ولاتانی پاش کۆلۆنیالیزم که میراتی ئیمپریالیزم په یوهندی نیوان کۆمه لگهی مه دهنی و دهولت و کاری به کۆمه ل ئالۆزتر دهکات. بزوته کانی عێراق، کوردستان و ئەفریقای باشوور چۆن Sittlichkeit له چوارچیوهی تایه فه گه رای، دهرهینانی سهرچاوه کان، یان تراوما میژوویه کاندای لیکده ده نه وه؟ ههروهها لیکۆلینه وهی زیاتر پێویسته له سهر رۆلی پلاتفۆرمه دیجیتالییه کان له دووباره شیوه پیدانی ژبانی رهوشتی. تۆره کۆمه لایه تییه کان رینگه به جولهی خیرا و هاوخه باتی جیهانی ده دن به لام ههروهها ده بیته هۆی په رته وازهی و زانیاری هه له. ئایا چالاکي ئونلاین ده توانیت قوولی ناسینه وهی پێویست بۆ Sittlichkeit بپارێژیت؟

له کۆتاییدا، توژیینه وهی به راوردکاری ده توانی سهری ئەوه بکات که چۆن نه ریتی جۆراوجۆری ده ولت – لیبرال، سۆسیالیست، ئایینی – وه لای بزوتنه وه کان ده داته وه. ئایا ده ولت تیکي ئایینی جیاواز له دیموکراسی عه لمانی مامه له له گه ل دژایه تییه کان ده کات؟ ده ولت ته شۆرشگیره کان چۆن مامه له له گه ل ناره زایی ده کهن کاتیک بانگه شهی ئەوه ده کهن که دادپه روه ریان چه سپاندووه؟ هینگ باوه ری وابوو که میژوو به ره و ئازادی زیاتر ده روات، به لام نرخه کهی کهم خه ملاند. ژبانی رهوشتی به ئیمه نادریت به لکو ده بیته شه ری بۆ بکریت. ده ولت به ته نیا به ره و پێشه وه ناروات به لکو له رینگای جۆراو جۆره وه به ره و پێش ده چیت وه ک: هاو لاتیان که داوای هه وای پاک ده کهن، کریکاران بۆ که رامهت ده جه ننگن، و گه نجان بۆ دادپه روه ری که شه وه ها هه ستاون.

په راوێژ

¹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Elements of the Philosophy of Right, trans. T. M. Knox (Oxford: Oxford University Press, 1967), §55

² Carl Schmitt, The Concept of the Political, trans. George Schwab (Chicago: University of Chicago Press, 1932), 40.

³ Robert B. Pippin, Hegel's Idealism: The Satisfactions of Self-Consciousness (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 162; Terry Pinkard, Hegel's Phenomenology: The Sociality of Reason (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 165.

⁴ Karl Marx, Capital: A Critique of Political Economy, vol. 1 (London: Penguin Classics, 1976), 63.

⁵ Theodor W. Adorno and Max Horkheimer, Dialectic of Enlightenment, trans. John Cumming (New York: Herder and Herder, 1944), 120.

⁶ Axel Honneth, The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts, trans. Joel Anderson (Cambridge: Polity Press, 1995), 78.

⁷ ndy Blunden, Hegel for Social Movements (Leiden: Brill, 2019), 45.

⁸ Charles Tilly, Social Movements, 1768–2004 (Boulder, CO: Paradigm Publishers, 2004), 3; Sidney Tarrow, Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 45.

⁹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Elements of the Philosophy of Right, trans. T. M. Knox (Oxford: Oxford University Press, 1967), §55.

¹⁰ Robert B. Pippin, Hegel's Idealism: The Satisfactions of Self-Consciousness (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 145.

¹¹ Hegel, Elements of the Philosophy of Right, §183.

¹² Hegel, Elements of the Philosophy of Right, §244.

¹³ Terry Pinkard, Hegel's Phenomenology: The Sociality of Reason (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), p. 165.

¹⁴ Neal Wood, Hegel's Political Philosophy: A Systematic Reading of the Philosophy of Right (London: Routledge, 1990), p. 120–123.

¹⁵ Ibid., p. 122.

من يصنع الحياة الأخلاقية؟ الحركات الاجتماعية، والدولة، والوعد غير المكتمل بالحياة الأخلاقية الهيغلية

- ¹⁶ Karl Marx, *Capital: A Critique of Political Economy*, vol. 1 (London: Penguin Classics, 1976), 746.
- ¹⁷ Mary O'Hara, *Austerity Bites: A Journey to the Sharp End of Cuts in the UK* (Bristol: Policy Press, 2014), 73.
- ¹⁸ Marx, *Capital*, 63.
- ¹⁹ Ibid., 17.
- ²⁰ Ibid., 276.
- ²¹ Karl Marx and Friedrich Engels, *The German Ideology*, ed. C. J. Arthur (New York: International Publishers, 1970), 83.
- ²² Marx, *Capital*, 324.
- ²³ Axel Honneth, *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*, trans. Joel Anderson (Cambridge: Polity Press, 1995), 78.
- ²⁴ Alberto Melucci, *Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society* (Philadelphia: Temple University Press, 1989), 42.
- ²⁵ Didier Fassin, *Policing the City: Crime and Legal Order in Paris and New York* (New York: Verso, 2023), 45.
- ²⁶ Didier Fassin, *La Force de l'Ordre: Enquête sur la Police des Quartiers* (Paris: Seuil, 2023), 247.
- ²⁷ Runnymede Trust, *The Colour of Money: Financial Inclusion and Ethnicity in the UK* (London: Runnymede Trust, 2020), 12.
- ²⁸ Francesca Polletta and James M. Jasper, "Collective Identity and Social Movements," *Annual Review of Sociology* 27 (2001): 283.
- ²⁹ Helen Duffy, *Race, Rights and Reform: The Bristol Bus Boycott and the Making of Modern Britain* (Bristol: Bristol University Press, 2020), 89.
- ³⁰ Andy Blunden, *Hegel for Social Movements* (Leiden: Brill, 2019), 45.
- ³¹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Elements of the Philosophy of Right*, trans. T. M. Knox (Oxford: Oxford University Press, 1967), §257.
- ³² Robert R. Williams, *Hegel's Ethics of Recognition* (Berkeley: University of California Press, 1997), 78.
- ³³ Hegel, *Elements of the Philosophy of Right*, §257.
- ³⁴ Terry Pinkard, *Hegel's Phenomenology: The Sociality of Reason* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 162.
- ³⁵ Nicos Poulantzas, *State, Power, Socialism* (London: NLB, 1978), 135.
- ³⁶ Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, trans. Alan Sheridan (New York: Vintage Books, 1975), 205–208.
- ³⁷ Susan Strange, *States and Markets*, 2nd ed. (London: Pinter, 1996), 16.
- ³⁸ Hegel, *Elements of the Philosophy of Right*, §§247–250.
- ³⁹ Mary O'Hara, *Austerity Bites: A Journey to the Sharp End of Cuts in the UK* (Bristol: Policy Press, 2014), 73.
- ⁴⁰ Independent Food Aid Network (IFAN), *The Independent Food Aid Network Report 2022* (2023), 4, <https://www.ifan.org.uk>.
- ⁴¹ Didier Fassin, *Policing the City: Crime and Legal Order in Paris and New York* (New York: Verso, 2023), 45.
- ⁴² Michael Edwards, *Civil Society* (Cambridge: Polity Press, 2004), 35.
- ⁴³ Andy Blunden, *Hegel for Social Movements* (Leiden: Brill, 2019), 45.
- ⁴⁴ Charles Taylor, *Hegel* (Cambridge: Cambridge University Press, 1975), 187–190.
- ⁴⁵ Kimberlé Crenshaw, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color," *Stanford Law Review* 43, no. 6 (1991): 1250–1253.
- ⁴⁶ Thomas Brooks, "Hegel's Theory of International Politics: A Reply to Jaeger," *Review of International Studies* 30, no. 1 (2004): 150–151.
- ⁴⁷ Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action, Volume 2: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*, trans. Thomas McCarthy (Boston: Beacon Press, 1987), 285–289.

ليستی سهرچاوه كان

1. Admiral, W., Huzenga, J., Akkerman, S. and Dam, G. (in press). The Concept of Flow in Collaboration Game-Based Learning. Computers in Human Behavior. Available at: <https://www.journals.elsevier.com/computers-in-human-behavior/com/locate/comphumbch> [Accessed: 30 November 2025].
2. BBC News, 2023. France riots: What is behind the unrest after Nahel shooting? [Online] Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-65986318> [Accessed: 29 October 2025].
3. Blunden, A., 2019. Hegel for Social Movements. Leiden: Brill.
4. Brooks, T., 2004. 'Hegel's Theory of International Politics: A Reply to Jaeger', Review of International Studies, 30(1), pp. 149–152.
5. Crenshaw, K., 1991. 'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color', Stanford Law Review, 43(6), pp. 1241–1299.
6. Della Porta, D., Diani, M., Pavan, V. and R.P., 2015. 'The Impacts of Environmental Movements'. In: D. Della Porta and M. Diani (eds.), The Oxford Handbook of Social Movements. Oxford: Oxford University Press, pp. 877–892.
7. Edwards, M., 2004. Civil Society. Cambridge: Polity Press.
8. European Commission, 2023. EU Funding for Civil Society Organisations. [Online] Available at: https://ec.europa.eu/funding-tenders/en/funding/civil-society-organisations_en [Accessed: 29 October 2025].
9. Fassin, D., 2023. Policing the City: Crime and Legal Order in Paris and New York. New York: Verso.
10. Field, A., 2005. Discovering Statistics Using SPSS for Windows. 2nd ed. London: SAGE Publications.
11. Fraser, N., 2017. The Old Is Dying and the New Cannot Be Born: From Progressive Neoliberalism to Trump and Beyond. London: Verso.

- 12.Habermas, J., 1987. The Theory of Communicative Action, Volume 2: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason. Translated by Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press.
- 13.Hegel, G.W.F., 1967. Elements of the Philosophy of Right. Translated by T.M. Knox. Oxford: Oxford University Press.
- 14.Honneth, A., 1995. The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts. Translated by Joel Anderson. Cambridge: Polity Press.
- 15.Howell, J., 2013. 'The NGOization of Social Movements', Interface: A Journal for and About Social Movements, 5(1), pp. 341–371.
- 16.IFAN (Independent Food Aid Network), 2023. The Independent Food Aid Network Report 2022. [Online] Available at: <https://www.ifan.org.uk> [Accessed: 29 October 2025].
- 17.Lee, S., 2017. 'Freedom, the State, and War: Hegel's Challenge to World Peace', International Politics, 54(2), pp. 203–220.
- 18.Marx, K., 1976. Capital: A Critique of Political Economy, Volume 1. London: Penguin Classics.
- 19.Melucci, A., 1989. Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society. Philadelphia: Temple University Press.
- 20.O'Hara, M., 2014. Austerity Bites: A Journey to the Sharp End of Cuts in the UK. Bristol: Policy Press.
- 21.Pinkard, T., 1996. Hegel's Phenomenology: The Sociality of Reason. Cambridge: Cambridge University Press.
- 22.Polletta, F. and Jasper, J.M., 2001. 'Collective Identity and Social Movements', Annual Review of Sociology, 27, pp. 283–305.
- 23.Poulantzas, N., 1978. State, Power, Socialism. London: NLB.
- 24.Runnymede Trust, 2020. The Colour of Money: Financial Inclusion and Ethnicity in the UK. London: Runnymede Trust.
- 25.Schmitt, C., 1932. The Concept of the Political. Chicago: University of Chicago Press.
- 26.Snow, D.A. and Benford, R.D., 1988. 'Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization', In: Klandermans, B., Kriesi, H. and Tarrow, S. (eds.) From Structure to Action: Comparing Social

- Movement Research Across Cultures. Greenwich, CT: JAI Press, pp. 197–217.
27. Strange, S., 1996. States and Markets. 2nd ed. London: Pinter.
28. Taylor, C., 1975. Hegel. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Tilly, C., 2004. Social Movements, 1768–2004. Boulder, CO: Paradigm Publishers.
30. Williams, R.R., 1997. Hegel's Ethics of Recognition. Berkeley: University of California Press.
31. Wood, N., 1990. Hegel's Political Philosophy: A Systematic Reading of the Philosophy of Right. London: Routledge.
32. XR UK (Extinction Rebellion United Kingdom), 2019. Why We Rebel: The Extinction Rebellion Declaration of Rebellion. [Online] Available at: <https://rebellion.earth> [Accessed: 29 October 2025].

